

Pavliuk T. G. Criteria, indicators and levels of the already formed professional readiness of future border guard officers to work with personnel

The article is devoted to the problem of diagnosing the condition of the already formed professional readiness of future border guard officers to work with personnel. Based on the analysis of scientific literature, the essence of the concepts "criterion" and "indicator" is revealed. The author has defined the criteria, indicators and levels of the professional readiness of future border guard officers to work with personnel. The following basic criteria are distinguished: motivational, activity, cognitive, personal and reflexive. Each criterion is specified by a set of indicators. Three levels of the already formed professional readiness of future border guard officers to work with personnel have been determined: low, medium and high. A projected system for diagnosing the formation of professional readiness of future border guard officers to work with the personnel allows carrying out the relevant experimental work.

Key words: *future border guard officers, professional training, work with personnel, criteria, indicators, levels.*

УДК 378.011.3–051.147:373.3]:005.963.1

Петрик К. Ю.

**МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧНІВ**

У статті розроблено і теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів, докладно розглянуто та схарактеризовано її структурні компоненти, визначено педагогічні умови ефективного реалізації навчально-виховного процесу, подано схему означеної моделі. Автором доведено, що всі елементи моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів взаємопов'язані і взаємозумовлені, що підтверджує її цілісність і системність.

Ключові слова: *модель, моделювання, структурні компоненти моделі, мета і результат моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів.*

У контексті інноваційної стратегії цілісного педагогічного процесу істотно зростає роль майбутніх учителів початкової школи як безпосередніх носіїв новаторських процесів. З упровадженням у навчально-виховний процес сучасних інтерактивних технологій майбутні викладачі все більше освоюють функції консультанта, радника, наставника, адже саме вони є носіями конкретних нововведень, їх творцями, модифікаторами.

Значну роль у сучасних педагогічних ВНЗ відведено підготовці майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів, моделювання якої має важливе значення.

Моделювання дозволяє глибше проникнути в сутність об'єкта дослідження за допомогою моделі даного об'єкта, тобто аналітичного чи графічного опису того, що розглядається в конкретному педагогічному дослідженні. Проблема моделювання педагогічних процесів була предметом багатьох наукових досліджень С. Архангельського, Г. Балла, Л. Котляра, В. В. Краєвського, Н. Кузьміної, В. Маслова, В. Міхеєва, О. Пехоти, А. Семенової, Г. Суходольського, В. Штофа та ін.

В. В. Краєвський розглядає моделювання як відтворення характеристик будь-якого об'єкта на іншому об'єкті, спеціально створеному для його вивчення. Інший об'єкт називають моделлю першого [5, с. 169].

У своєму дослідженні А. В. Семенова стверджує, що моделювання – це спеціально організоване моделювання побудови взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, що визначається цінностями суб'єктів (індивідуальними, особистісними, соціальними), їх позиціями і прагненнями, спрямованими на усвідомлення суб'єктом наявної особистісно-професійної парадигми, прогнозування та її можливої зміну [7, с. 28].

Поняття «моделювання» О. Я. Савченко розглядає у різних аспектах: 1) метод дослідження об'єктів на їх моделях-аналогах; 2) побудова та вивчення моделей реально предметів і явищ, які існують, а також тих, що спеціально сконструйовані; 3) у навчанні моделі розуміють як зміст, який треба засвоїти, як засіб засвоєння [6, с. 490].

Тож зазначимо, що процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів неможливий без побудови відповідної моделі, адже модель – це мета, засіб і результат моделювання, що є характеристикою якості об'єкта дослідження.

Мета статті – розробка і теоретичне обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів.

Так, в «Енциклопедії освіти» поняття «модель» (фр. *modele*, від лат. *modulus* – міра, аналог, зразок) трактується як «уявна або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нові відомості стосовно цього об'єкта» [2, с. 516].

Уперше модель учителя було розроблено групою вчених під керівництвом Н. Кузьміної. Вони обґрунтували основні підходи до створення професіограми вчителя, визначили сукупність головних компонентів

педагогічної діяльності: конструктивні, організаторські, комунікативні, гностичні тощо.

Зокрема, моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи розглядалися в наукових доробках В. Бондара, Н. А. Глузман, Н. Кічук, Л. В. Коваль, О. А. Комар, Л. Хоружі, С. Мартиненко, М. Марусинець, О. Матвієнко, Д. Пашенка, Л. Петухової, М. Чобітька та ін.

Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, Л.В. Коваль зауважує, що в останні роки особливо часто вживається термін «модель фахівця». Вчена зазначає, що обізнаність із сутністю різних моделей підготовки фахівців впливає на обґрунтованість вибору змісту, форм, методів, засобів, прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів відповідно до конкретних умов і сприяє оновленню професійної підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку сучасної початкової освіти [3, с. 88].

У наукових доробках Н. А. Глузман акцентовано увагу на осмисленні й теоретичному аналізі поняття «модель учителя початкової школи». Дослідницею констатовано: модель – це образ педагогічної реальності, яку моделюють; суб'єктом моделювання виступає педагог; модель може бути образом минулої, теперішньої чи майбутньої педагогічної дії; з допомогою моделі можна сформулювати цілі, спрогнозувати та спланувати майбутню діяльність педагога тощо [1, с. 177–178].

На думку О. А. Комар, в моделі сучасного вчителя відображається внутрішня структура педагогічної професії, спроектована і задана відповідно до вимог суспільства. Вчена стверджує, що майбутній учитель початкової школи завжди виступає в ролі активного суб'єкта педагогічної взаємодії, здатного самостійно організувати свою діяльність зі специфічно направленою на розв'язання конкретних професійно-орієнтованих завдань пізнавальною і комунікативною активністю, яка обов'язково повинна проектуватися на організаційні аспекти діяльності молодших школярів [4, с. 110].

Узагальнюючи наведені тлумачення, зауважимо, що обізнаність із сутністю різних моделей підготовки фахівців впливає на обґрунтованість вибору змісту, форм, методів, засобів, прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів відповідно до конкретних умов, що сприяє інноваційному оновленню педагогічної освіти, в нашому випадку – професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів передбачала дотримання педагогічних умов, до яких належать такі: 1) забезпечення творчої діалогової взаємодії усіх суб'єктів навчально-виховного процесу з метою мотивації студентів до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів; 2) створення освітнього студентоцентрованого середовища в процесі дидактико-методичної підготовки в педагогічних ВНЗ; 3) залучення майбутніх учителів початкової школи до рефлексивної діяльності задля організації ними інтерактивної навчальної взаємодії учнів. Визначені нами педагогічні умови в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи мали на меті підвищити ефективність реалізації експериментальної моделі навчання.

Проектуючи модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів (див. рис. 1), ми представили її трьома блоками (концептуально-цільовий, операційно-змістовий, контрольний-оцінний), які відображають такі складові частини: мету, підходи, принципи, функції, етапи підготовки, навчально-змістовий ресурс, форми та методи, педагогічні умови підготовки, компоненти, критерії, показники, рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів як передбачуваний результат підготовки майбутніх фахівців.

Мета моделі – формування готовності майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів.

Зокрема, концептуально-цільовий блок містить підходи, принципи та функції підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів.

У розробленні моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів важливим є визначення та розкриття сутності системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів, котрі в комплексі забезпечують високі стандарти якості професійної підготовки майбутніх фахівців на основі їх всебічного розвитку та забезпечують функціонування моделі.

Системний підхід є важливою теоретичною умовою організації навчально-виховного процесу, дозволяє визначити структурні елементи моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів, здійснити їх аналіз, виділити стійкі зовнішні та внутрішні зв'язки, визначити систему принципів, розкрити зміст і обґрунтувати вибір дидактико-методичного забезпечення процесу підготовки майбутнього педагога.

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів має здійснюватися з урахуванням запиту шкільної практики, яка ставить сьогодні в центр освітньої системи особистість дитини, забезпечення комфортних, безконфліктних умов її розвитку, реалізацію природних потенціалів.

Упровадження діяльнісного підходу в процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів забезпечує самореалізацію, самовиховання та самоствердження особистості. Він вимагає від викладача створення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, партнерських відносин зі студентами і стає можливим лише за умови застосування комплексу заходів, що сприяють саморозвитку, духовному, моральному й інтелектуальному збагаченню особистості майбутнього фахівця.

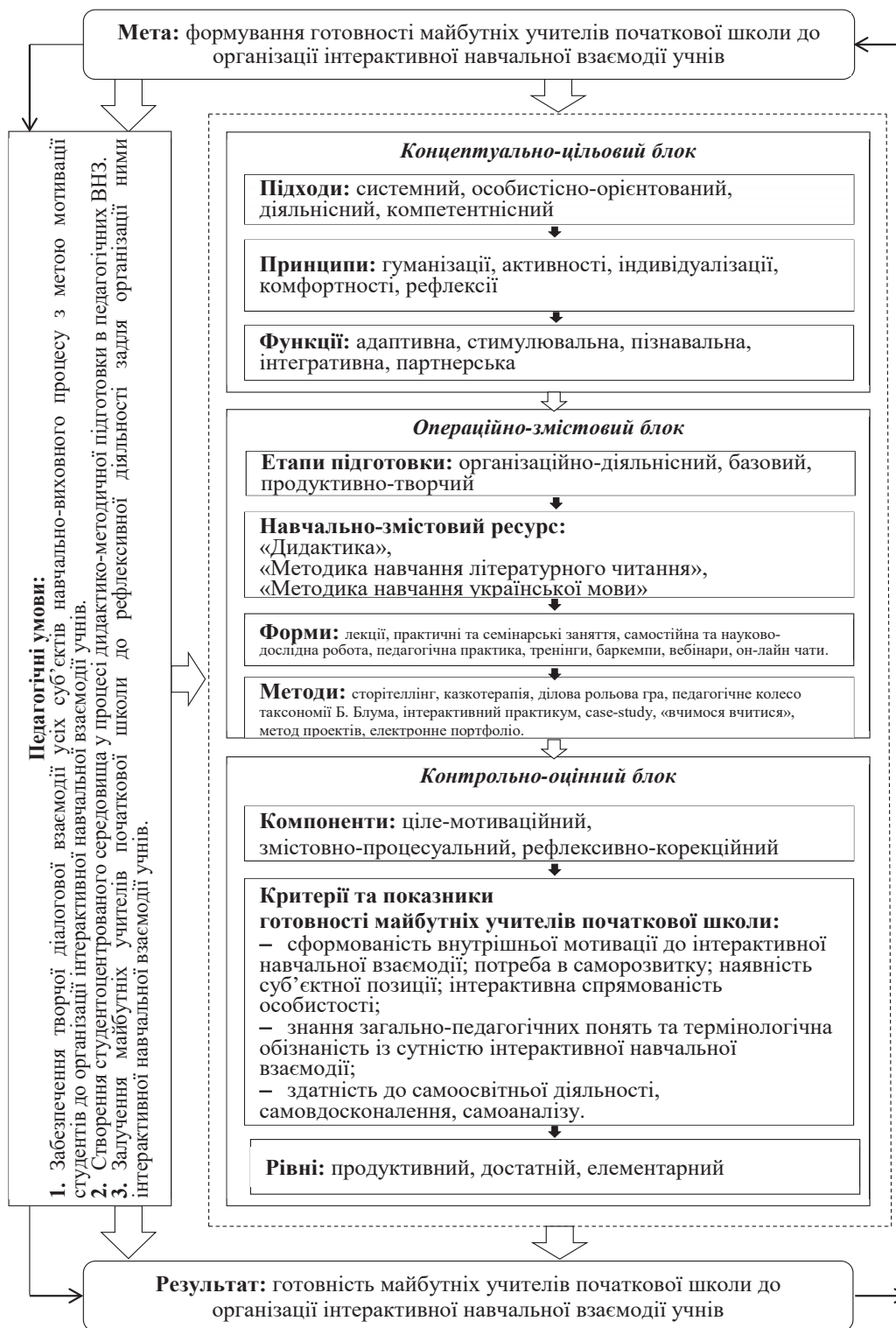

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів

Застосування компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації навчальної взаємодії учнів дозволяє побудувати наскрізну модель фахівця, яка формується набором компетенцій, що відповідають інтересам особистості та суспільства; сприяє переходу студента із розряду споживача навчальної інформації у розряд суб'єкта пізнавальної діяльності, дозволяє йому будувати свою особисту навчальну траєкторію, що стимулює його мотивацію до навчання.

До концептуально-цільового блоку моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації навчальної взаємодії учнів, окрім зазначених підходів, входять принципи: гуманізації, активності, індивідуалізації, комфортності, рефлексії, без урахування яких неможлива ефективність цілеспрямованої навчально-виховної роботи в педагогічних ВНЗ.

Принцип гуманізації навчально-виховного процесу полягає у поверненні освіти до її моральних витоків, сутність яких людяність, людинозбереження і повага до людини й людської гідності, визначення людини головною метою суспільного розвитку.

Принцип активності націлює на залучення студентів до процесу навчання, що базується на застосуванні інтерактивних технологій: рольові ділові ігри, ігри-імітації, баркемпи, вебінари, тренінги, семінари-практикуми тощо. Включення у діяльність дає змогу на собі відчути характер інтерактивної навчальної взаємодії (побути і в «ролі учня», і в «ролі вчителя»), сприяє особистісному, професійному розвитку суб'єкта.

Принцип індивідуалізації, який полягає в тому, що процес професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи – це, перш за все, результат власної активності студентів, впливу внутрішніх детермінант навчально-виховної діяльності й особистісного розвитку. Майбутній вчитель – це і об'єкт, і суб'єкт навчання та виховання. Тому в навчально-виховному процесі основна увага має бути зосереджена на стимулюванні активності студентів шляхом формування у них потреби у самоаналізі, самооцінці, самовихованні та максимальному розвитку самостійності.

Принцип комфортності націлює на створення комфортних умов навчання, у яких студент відчує свою інтелектуальну спроможність, атмосферу взаємної емоційної та інтелектуальної підтримки, доброзичливості, співпраці, співтворчості; на забезпечення у навчальному процесі ситуацій успіху.

Принцип рефлексії навчальної діяльності дає змогу майбутнім педагогам усвідомити процес навчання, осмислити його результативність, спрямованість, проаналізувати свої відчуття, переживання, зрозуміти особливості власного мислення і мислення інших учасників взаємодії, відкоригувати пізнавальні цілі, власну освітню траєкторію професійного розвитку.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації навчальної взаємодії учнів включає функції, серед яких ми виокремили такі: адаптивна функція, яка реалізується з метою подолання егоцентричних мотивів у ставленні майбутніх педагогів до інших людей, а також розвитку самоконтролю та саморегулювання власної поведінки на основі причинно-наслідкових зв'язків; стимулювальна функція, що передбачає заохочення та спонукання майбутніх учителів до прояву ціннісного ставлення до педагога; пізнавальна функція, яка забезпечує засвоєння знань через формування умінь і навичок взаємодії зі студентами та викладачами, моральний досвід, а також через самопізнання, самооцінку, що визначає ставлення до себе; інтегративна функція, котра спрямована на активну взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу, взаємозв'язок навчання і виховання, що спонукає майбутніх учителів до практичного застосування у реальному житті здобутих знань, умінь і навичок. Реальним чинником інтеграції у професійній підготовці є гуманізація педагогічного процесу; партнерська функція, яка сприяє діалогу та суб'єкт-суб'єктній взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, встановленню довірливих рівноправних стосунків, які є основою гуманного ставлення один до одного.

Зазначені функції у поєднанні з підходами та принципами дозволяють забезпечити ефективність експериментальної моделі та впровадити педагогічні умови в процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації навчальної взаємодії учнів у педагогічних ВНЗ.

Операційно-змістовий блок включає етапи, форми, методи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації навчальної взаємодії учнів, а також навчально-змістовий ресурс, до якого входять такі навчальні дисципліни: «Дидактика», «Методика навчання української мови», «Методика навчання літературного читання».

Управління процесом підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації навчальної взаємодії учнів передбачало дотримання таких трьох етапів: організаційно-діяльнісний, базовий та продуктивно-творчий. Перераховані етапи цілком відповідають внутрішньому змісту і характеру функціонування моделі.

Навчально-змістовий ресурс моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів включав інноваційні форми й методи.

Так, у контексті нашого дослідження було виокремлено та розкрито застосування таких форм: лекції інноваційного характеру (бінарна лекція, лекція-дискусія, лекція-дебати, проблемно-дослідна лекція), практичні та семінарські заняття, тренінги, баркемпи, вебінари, он-лайн чати, педагогічна практика, самостійна та науково-дослідна робота.

До інноваційних методів навчання нами відібрано: сторітеллінг, казкотерапія, ділова рольова гра, педагогічне колесо таксономії Б. Блума, метод проблемного навчання, інтерактивний практикум, метод «Ажурна пилка», case-study (аналіз конкретних ситуацій), «вчимося вчитися», метод проєктів, електронне портфоліо.

Використання зазначених інтерактивних форм і методів навчання, на наш погляд, відображає спрямованість особистості як викладача, так і студента на розв'язання проблем, пов'язаних із засвоєнням та відтворенням інтерактивної навчальної взаємодії у своїй педагогічній діяльності.

Під час підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації навчальної взаємодії учнів ми керувалися ідеєю взаємозв'язку етапів і взаємозумовленістю функціональних завдань навчання на кожному з них, враховуючи гнучкість переходу від одного до іншого.

Контрольно-оцінний блок включає компоненти, критерії та показники, рівні та прогнозований результат – готовність майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів.

З метою об'єктивного діагностування готовності майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів визначено такі критерії оцінювання компонентів досліджуваної характеристики: ціле-мотиваційний компонент – ціннісно-мотиваційний критерій, змістовно-процесуальний компонент – знаннево-інформаційний критерій, рефлексивно-корекційний компонент – оцінно-рефлексивний критерій. Їх показники представлені як ознаки сформованості компонента досліджуваної готовності. На основі визначених компонентів було розроблено відповідні рівні готовності: продуктивний, достатній, елементарний.

Результатом реалізації моделі підготовки є готовність майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів.

Отже, шляхом аналізу психолого-педагогічних наукових джерел нами було розроблено і теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів, яка передбачає реалізацію у навчально-виховному процесі відповідних педагогічних умов, виокремлено та схарактеризовано її структурні компоненти.

Черговим кроком подальшого дослідження вважаємо експериментальну перевірку ефективності впровадження авторської моделі в освітній процес педагогічних ВНЗ.

Використана література:

1. Глузман Н. А. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів : [монографія] / Н. А. Глузман. – Київ : Вища школа. – XXI, 2010. – 407 с.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти : [монографія] / Л. В. Коваль. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. – 343 с.
4. Комар О. А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика : [монографія] / О. А. Комар. – Умань : РВЦ «Софія», 2010. – 326 с.
5. Краевский В. В. Методология педагогики : [пособие] / В. В. Краевский. – Чебоксары, 2001. – 244 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : [підручник] / О. Я. Савченко. – Київ : Грамота, 2012. – 504 с.
7. Семенова А. В. Теоретичні і методичні засади застосування парадигмального моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : автореф. дис. ... док. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / А. В. Семенова. – Тернопіль, 2009. – 42 с.

References:

1. Hluzman N. A. Metodyko-matematychna kompetentnist maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv : [monohrafiia] / N. A. Hluzman. – Kyiv : Vyshcha shkola. – XXI, 2010. – 407 s.
2. Entsyklopediia osvity / hol. red. V. H. Kremen. – Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
3. Koval L. V. Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv u konteksti rozvytku pochatkovoї osvity : [monohrafiia] / L. V. Koval. – Donetsk : LANDON-XXI, 2012. – 343 s.
4. Komar O. A. Interaktyvna tekhnolohiia v pidhotovtsi maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly: teoriia i praktyka : [monohrafiia] / O. A. Komar. – Uman : RVTs «Sofiia», 2010. – 326 s.
5. Kraevskiy V. V. Metodolohiia pedahohyky : [posobie] / V. V. Kraevskiy. – Cheboksary, 2001. – 244 s.
6. Savchenko O. Ya. Dydaktyka pochatkovoї osvity : [pidruchnyk] / O. Ya. Savchenko. – Kyiv : Hramota, 2012. – 504 s.
7. Semenova A. V. Teoretychni i metodychni zasady zastosuvannia paradyhmalnoho modeliuвання u profesiinii pidhotovtsi maibutnix uchyteliv : avtoref. dys. ... dok. ped. nauk : 13.00.04 «Teoriia ta metodyka profesiinoї osvity» / A. V. Semenova. – Ternopil, 2009. – 42 s.

Петрик К. Ю. Модель подготовки будущих учителей начальной школы к организации интерактивного учебного взаимодействия учеников

В статье разработана и теоретически обоснована модель подготовки будущих учителей начальной школы к организации интерактивного учебного взаимодействия учащихся, подробно рассмотрены и охарактеризованы ее структурные компоненты, определены педагогические условия эффективной реализации учебно-воспитательного процесса, представлена схема указанной модели. Автором доказано, что все элементы модели подготовки будущих учителей начальной школы к организации интерактивного учебного взаимодействия учащихся взаимосвязаны и взаимообусловлены, что подтверждает ее целостность и системность.

Ключевые слова: *модель, моделирование, структурные компоненты модели, цель и результат модели подготовки будущих учителей начальной школы к организации интерактивного учебного взаимодействия учащихся.*

Petryk K. Yu. The model of training of future primary school teachers to the organization of interactive educational interaction of pupils

In the article develops and theoretically substantiates the model of training of future primary school teachers to the organization of interactive educational interaction of pupils, elaborates its structural components of it are considered and characterized, pedagogical conditions of effective implementation of the educational process are determined, the scheme of the specified model is provided. The author is proved that all elements of the model of training of future primary school teachers to the organization of interactive educational interaction of pupils are interrelated and interdependent, which confirms its integrity and consistency.

Key words: *model, modeling, the structural components of the model, purpose and result of the model of training of future primary school teachers to the organization of interactive educational interaction of pupils.*